

Wanneer ik wandel, beweegt niet enkel de buitenkant van mijn lichaam zich, mijn fysieke vorm, maar openen zich sluisjes binnen in mij. Dan blijkt dat mijn lichaam meer ruimtes herbergt dan ik stilzittend zou vermoeden en komen op die manier nieuwe verbindingen tot stand. Daarom wandel ik graag. Om die ruimtes te verkennen, om mijn lichaam in verschillende hoedanigheden te ervaren. Om mijn gedachten ruimte te geven om te groeien. Als ik wandel, opent zich een andere werkelijkheid.

Daarom nodig ik jou uit om met mij mee uit wandelen te gaan. Hier. Nu. En zo de ruimtes te verkennen die zich voor ons zullen openen.

Wat zie je? Wat hoor je?
Waar denk je aan, durf je dat te zeggen?

Ik zal wel beginnen.

Toen ik begon na te denken over deze staat van de dans, besloot ik allereerst dat deze staat een plek moet zijn om gedachten uit te spreken. En dat die plek meer gedachten dan alleen de mijne moet weerspiegelen. Omdat gedachten voor mij pas echt interessant worden als ze in uitwisseling ontstaan. Zoals kunst draait om een uitwisseling, zo zie ik dat ook een gedachte zich ontwikkelt.

Ik neem je even mee terug naar een essay dat ik in 2017 schreef naar aanleiding van het project Pivot Dance. Het project ging uit van een noodzaak tot verandering en maakte ruimte voor opkomende choreografen en creative producers om te onderzoeken hoe zij konden samenwerken. Hoe deze nieuwe generatie zich weerbaar kon maken en samen een zelfstandige praktijk kon ontwikkelen. In dat essay schreef ik over het kantelpunt waarop wij ons bevonden en reflecteerde ik tegelijk op mijn eigen generatie in het werkveld. Ik stelde vragen over de menselijke maat en maakbaarheid in onze sector, in ons beleid en in onze wereld.

Ik vroeg me af hoe wij willen werken, onder welke voorwaarden en over hoe we verbonden willen zijn. Ik ging in gesprek over structuren en systemen die hope-loos verouderd zijn en het werk dat we willen maken in de weg staan. Over kaders die we moeten openbreken. Over het gesprek tussen generaties, waarin we ons juist niet tegen elkaar afzetten, maar begrijpen en erkennen dat onze startpunten verschillen en misschien onze wensen ook.

Natuurlijk had ik ervoor kunnen kiezen om in deze staat alles wat er in dit wonderlijke jaar is gebeurd nog eens te herhalen. Dat doe ik niet. Ik wil het namelijk hebben over wat ik in 2017, besef ik nu, al probeerde te onderzoeken: hoe is het gesteld met ons vertrouwen? Het vertrouwen in ons werkveld, in onze sector, in elkaar. Vertrouwen sijpelt namelijk door in alles. Het heeft een enorm effect op wat we doen en hoe we dat doen, maar ook op hoe we met elkaar omgaan.

Dat ik de staat van de dans online uitspreek, geeft mij de mogelijkheid dit op een andere manier te doen. De vorm die ik kies is een wandeling, waarbij ik mensen uitnodig om van gedachten te wisselen. Deze wandeling en verzamelde gedachten vormen samen de inhoud.

Het weerspiegelt mijn praktijk: in gesprek met anderen al doende onderzoeken, niet weten waar ik uit zal komen, slechts erop vertrouwend dat deze gesprekken mijn gedachten zullen uitdagen en aanscherpen.

Ik wandelde met Selm Wenselaers, dramaturg, programmeur en curator. Met Jette Schneider, initiator en procesbegeleider van TimeWindow, een zelfsturend platform van 50 podiumkunstenaars voor management innovatie en empowerment. En met choreograaf, bewegingsconservator en kunstenaar Katja Heitmann die al enige tijd haar Museum Motus Mori ontwikkelt, een archief voor de uitstervende menselijke beweging.

In het bijzonder wandelde ik met Nienke Rooijackers, dramaturg, regisseur en schrijver om mijn vele gedachten te focussen, met Ronald Wintjens, die mij uitnodigde om de staat uit te spreken en natuurlijk met DansBrabant voor wie ik werk.

Ik nodigde meer mensen uit, maar zij gaven te kennen dat ze zich onvoldoende veilig voelen om zich uit te spreken in deze context, binnen deze staat. Ik begrijp hun beweegredenen wel, maar ik was er toch enorm door aangedaan, omdat juist dat precies de spijker op z'n kop slaat.

Het werkveld lijkt geen plek van vertrouwen.

Met deze staat eis ik de ruimte op om over dat vertrouwen na te denken, om te meanderen, zonder tot een antwoord of oplossing te hoeven komen. Laten we samen de ruimtes verkennen die zich voor ons openen.

➤ SELM

He, je weet het, eigenlijk is het iets wat je pas kent als het er niet is. Ja, als het ontbreekt, dan denk je 'ah ja, een gebrek aan vertrouwen', ja, het is toch een soort smeerolie, het is toch een soort basis (...) vertrouwen, heb vertr...ja. Wacht, hoe gebruik je dat woord? Ja, je hebt vertrouwen in de toekomst en dan zeg je dat je optimistisch bent, dat je, toch, dat je denkt dat het wel goed komt. Dat het wel goed is. Hmm.

Zo een simpel gegeven, maar met een enorme impact. Een woord dat zo makkelijk uit onze monden rolt, 'vertrouwen in de toekomst'. Wonderlijk toch eigenlijk. Een logische vraag daarom is, waar is de grens, waar eindigt het vertrouwen? En mijn antwoord nu zou zijn, dat vertrouwen eindigt buiten de eigen bubbel, daar waar de regelgeving begint. En dat geeft ook te denken, omdat Selm en ik elkaar goed kennen en dus wij eigenlijk één van die vele bubbels vormen.

Ik hoor je denken, hoe erg is het om een bubbel te vormen?

Nou, bubbels zijn nodig. Ze zijn nodig om ons veilig te voelen, om ruimte te krijgen om te onderzoeken en te ontdekken, om te groeien.
Een voorbeeld waarin dit, in mijn optiek, heel mooi gebeurt, is TimeWindow in Rotterdam.

➤ **JETTE**

Ik vind het een heel leuk onderwerp om zeg maar onze werkpraktijk vanuit daar te belichten, omdat het ja toch ook wel ergens om een essentie gaat die nu zo belangrijk is als nooit. Laten we ook echt even kijken hoe het met dat vertrouwen werkelijk gaat of in plaats van denken dat het goed gaat.

➤ **JETTE**

Dus als je een veilige omgeving scheidt, dan heb je het vertrouwen om dingen open en eerlijk ook met elkaar uit te spreken, en dat is totaal niet vanzelfsprekend en dat vraagt echt bewuste alertheid om daar steeds voor te zorgen. Hoe geef ik een gesprek vorm, hoe ga ik met conflicten om, hoe betrek ik mensen bij processen, en ja?

En dan volgt een andere vraag, hoe ontstijgen we onze bubbels? Want daar begint denk ik het probleem. Het is een vraag waar mijn organisatie DansBrabant over nadenkt. Hoe maak je ruimte, zodat mensen naar elkaar kunnen luisteren? In het werkveld praten we wel veel, 'in dialoog zijn' heet dat dan, maar die dialoog mist een veilige omgeving, waar Jette het over heeft. Hoe geef je mensen de ruimte om van een dialoog een gesprek te maken?

Selm vertelt over een mooi voorbeeld. Een gesprek dat start bij de vraag: hoeveel bescherming heeft het gesprek nodig?

➤ **SELM**

Nee, een van de betere professionele gesprekken die ik recent gevoerd heb, was tijdens Beyond the Blackbox en dat was een project van Salomé Mooij en die nam een groep cultuurprofessionals én makers mee in de stad, en we namen materialen, bouwmaterialen mee en we gingen een shelter bouwen in de stad. Enne, en we vergaten eigenlijk aan het begin om een kennismakingsrondje te doen, we begonnen gewoon. We begonnen gewoon met bouwen. En we bouwden een shelter om daarbinnen dan het gesprek te voeren en (...) het gesprek kwam uit het doen, uit het bouwen en was dus veruit het beste gesprek en eenmaal in de shelter gezeten wierp iemand nog op 'hé moeten we geen kennismakingsrondje doen, moeten we eigenlijk niet even horen wie er hier allemaal zit? En toen zei er gelukkig iemand: 'ah neu, neu'. Nee, dat hoeft niet, want dat stond het gesprek misschien alleen maar in de weg, ja, dat was echt pret, ik vond dat echt heel fijn, ja jij was erbij hè Lisa, ik vond dat echt heel leuk. Het was heel pretentieloos, er was heel veel vertrouwen in dat het allemaal goed kwam.

Ah ja, maar natuurlijk, het grootse wantrouwen kwam van buitenaf hè, zal je altijd zien: de politie. Ik denk dat we nog geen half uur aan het bouwen waren en nog, dat het nog nauwelijks een shelter te noemen was of het werd al gewantrouwd. We werden gewoon ineens gewantrouwd. We waren allemaal keurige burgers, (...), ik word nooit aangesproken door de politie en plots, (...), ben je ergens in Amsterdam in een zijsteegje, ben je met bouw materiaal in de weer en is daar een wantrouwen. Ja, het was curieus, het was superraar. Dus we wilden een structuur. Wacht! Wauw! We wilden een structuur bouwen om het gesprek te voeren en we werden gewantrouwd. Door het gezag. Ohja, wat betekent dat dan? Ja, wat betekent dat allemaal? Shit.

Selm doet een heel mooie observatie over het gezag, over de regelgeving en hoe die bepaalt hoe we ons bewegen, ongeacht wat nodig is.

Ook Katja haakt aan op die regelgeving waarin we gevangen zitten. Hoe vooraf gestelde criteria bepalen hoe het werk eruit moet komen te zien en het van een kwaliteitsoordeel voorziet, nog voordat het gemaakt is. Een van die criteria is: publieksgroepen en bereik.

➤ KATJA

Ja, het is dus gewoon een soort ontvreemding, vervreemding? Ik denk een vervreemding van, van wat de kunst zegt en wat die probeert te zeggen en wat het systeem dat we met z'n allen hebben gebouwd vraagt om dat we, te kunnen meten of dat je wel goede kunst gaat maken. En daar merk ik dat ik daar nu wel meer consequent in wil gaan zijn, ben, en dan krijg je dus een minpunt op publieksbereik, omdat je geen concrete doelgroepen benoemt. Maar ik kan gewoon geen, (...) hoe, wat is die doelgroep als het (...) een universiteitsprofessor, een dakloze, een kind, een negentigjarig oude vrouw en een sociale medewerkster. Wat is die doelgroep? Dus, en dat zijn al die mensen die geraakt waren door het werk, bijvoorbeeld, nu. Het zijn niet alle universiteitsprofessoren, het zijn ook niet alle daklozen, het zijn gewoon specifieke mensen en dat ze ook dakloos zijn is gewoon een bijzaak. En die mens, die werd hier geraakt.

En het gaat niet alleen om subsidievoorwaarden.

➤ KATJA

Ik merkte toen, dat als ze heel vroeg, men al wil weten waar je het gaat spelen, hoe lang het gaat duren, tututututut, dan ga je terug naar de traditionele vormen, want heel veel dingen ontstaan, worden pas later duidelijk, dat het, oh het moet misschien vijf uur duren of oh, het moet misschien niet in de zwarte doos of vooral wel.

Selm bekijkt ons werkveld ook in vergelijking met de museumwereld. De vormelijkheid is daar nóg meer verweven met hoe de sector werkt.

➤ SELM

In de podiumkunsten zijn we al best een eind onderweg, maar dan heb je natuurlijk ook nog andere creatieve sectoren zoals de museumwereld en die is nog wel heel hiërarchisch opgebouwd. (...) Een woord als vertrouwen heb ik daar nog nooit horen vallen. Maar wel protocol, dat woord ken ik. (...) Startnotitie, die ken ik ook. (...) Ja, omdat je de dingen niet in vertrouwen met elkaar deelt, nee je zet die op papier en je zorgt ervoor dat die vormelijk passend is en dan wordt die in een structuur geduwd.

En Jette zegt:

➤ JETTE

We zitten gewoon in de knel. En het geld wordt constant minder. En hoe reageert de sector daarop? Door meer controle uit te oefenen. Terwijl, eigenlijk zou je precies het tegenovergestelde moeten doen. (...) Ja dat is gewoon, dat is gewoon een, dat is gewoon een mechanisme.

Wat in alle gesprekken naar voren komt, is dat we moeten doen. Niet afwachten, maar zelf ontwikkelen, ons niet laten leiden door die structuren. En daar schuilt ook een paradox in.

➤ SELM

De organisatie laat het niet toe, de structuur laat het niet toe. (...) Die structuur wil, ja, een soort vastheid hè. Een bepaalde vastheid in denken en in doen. Ah, precies! Een structuur ontwikkelt, (...) nee, dat heeft ook zeker wel z'n nut, maar moet doorontwikkelen en doorbewegen en doorzoeken en (...) ja en dat is precies wat een structuur niet lijkt, niet lijkt te willen.

Jette met TimeWindow, die ondanks dat hun idee niet aan de vooropgestelde structuren voldoet, toch het vertrouwen van de gemeente Rotterdam weet te krijgen en Katja die haar eigen structuur bouwt om het werk te kunnen maken dat ze wil maken, laten zien hoe ze een andere weg kunnen banen en die paradox kunnen ontcrachten.

➤ JETTE

Beginnen, want je moet hè, dan gaat het weer over de conventionele opvattingen die je dan kneedt. Waardoor je uiteindelijk door een gesprek de, het groene licht krijgt dat je middels een methode hierop kan ingaan op het harde criterium artistieke kwaliteit, wat ook het meest belangrijke criterium is. Nou dat vond ik echt, vond ik echt, ja, heel tof, want we hebben bij hun (...) het vertrouwen gekregen om dat op die manier aan te pakken. En door onze beschrijving heeft de commissie dan het vertrouwen gehad dat het waargemaakt wordt. Nou en dat vond ik wel echt een mooie, mooie opening, ja. (...) Mooi voorbeeld van vertrouwen.

➤ KATJA

Hoe kan je die omstandigheden altijd voor jezelf zo creëren dat, ja, dat het klopt voor het werk? En ook, ja, wat moet je eisen? En wat niet?

We spraken over haar verlangen om een plek te creëren waar het werk kan groeien, waar mensen kunnen samenkomen en aan het werk kunnen werken. Als een soort klooster.

➤ KATJA

Nee, dat was meer dat, dat op lange termijn, dat ik wil zoeken naar een soort eigen plek (...). Maar ook op een gedachte van een plek waar je, naast dat je in verschillende steden gaat werken, maar dat je ook daartussen altijd een plek kan hebben waar je terugkomt en waar je dus ook, dat alles, alle bewegingen die je hebt verzameld, dat je die daar kan onderhouden en bewaren. Want eigenlijk als je daar echt een praktijk van wil maken, of wat we nu aan het doen zijn, dan kan je niet alleen maar constant mensen vragen om hun bewegingen te geven enzo. Want, en als je die niet kan verwerken en niet kan onderhouden, dan doe je eigenlijk zo erin en weer eruit. En dus, en dat deden we in die coronaperiode, toevallig dat we gewoon bleven werken. Of dat ik gewoon wilde blijven werken. En dat we dus gingen onderzoeken, hoe, wat betekent het om het te onderhouden?

Het is niet nieuw wat we doen, deze werkvormen, maar de voorwaarden zijn wel veranderd. Vertrouwen is naar mijn idee een nieuwe voorwaarde en daar moeten we bij stilstaan. De zelfsturende organisatie van TimeWindow en de gedachte van Katja om een eigen plek te creëren doen me denken aan werkvormen die al langer bestaan. Maar deze vormen zijn in de loop der tijd verdwenen of hebben zich naar de regels gevoegd. Mijn punt hier is, dat het niet gaat om of deze methodes vernieuwend zijn, maar dat het gaat om verandering, en beweging, want wat beweegt laat zich minder snel vangen in structuren en voorwaarden en wantrouwen.

Daarom wil ik je vragen: Hoe organiseren we dat vertrouwen?

Deze wandeling eindigt hier, maar laten we in beweging blijven, laten we blijven wandelen met elkaar.

Lisa Reinheimer

Staat van de Nederlandse Dans
Festival de Nederlandse Dansdagen
Maastricht, zondag 4 oktober 2020, 16:00